

Bregje Leijdekkers

OMGAAN MET SEKSUELE EN RELATIONELE ONTWIKKELING

“JUF, ZOEN JIJ WEL EENS MET JE VRIEND?”

Veel (aankomende) leraren in het basisonderwijs hebben of krijgen te maken met situaties in de klas rond het thema relaties en seksualiteit. Er worden grappen gemaakt of kinderen maken opmerkingen met een seksueel getinte lading. Veel leraars zijn zich ervan bewust dat dit allemaal hoort bij de seksuele ontwikkeling. Maar wat kun je een leerling op welke leeftijd vertellen en wanneer moeten de alarmbellen gaan rinkelen?

Kinderen maken tijdens de basisschoolperiode in vele opzichten een ontwikkeling door. Dat geldt voor hun lichaam, voor hun gevoelens ten opzichte van zichzelf en van anderen en voor hun denkwijze. Ook op het gebied van seksualiteit ontwikkelen kinderen zich. Naar de lichamelijke, emotionele en verstandelijke ontwikkeling van jonge kinderen is veel onderzoek gedaan. Onderzoek naar de ontwikkeling van seksualiteit is er weinig. Eén van de redenen hiervoor is dat seksualiteit bij kinderen lange tijd is ontkend: ‘Kinderseksualiteit? Dat bestaat helemaal niet!’ Maar het tegendeel is waar; ieder mens wordt immers met seksuele gevoelens geboren (Zwiep, 2010).

Baby's en peuters raken zichzelf graag aan op allerlei plaatsen van hun lichaam en voelen ook graag hoe het lichaam van een ander voelt. Zelf zullen jonge kinderen dat nooit seks noemen. Want seks, dat is meer iets voor papa's en mama's.

Wanneer een kleuter zegt verliefd te zijn, bedoelt hij helemaal niet dat hij wilt zoenen. Het betekent dat hij Annabel het liefste en mooiste meisje van zijn klas vindt en dat hij graag met haar wil spelen. Ook de juf of meester op school kan het onderwerp van verliefdheid zijn. Vaak is deze verliefdheid een momentopname en is dit gericht op steeds wisselende mensen en soms ook op meerdere personen tegelijk.

Om kinderen op het gebied van seksuele ontwikkeling goed te begeleiden heb je als leraar een aantal competenties nodig. Deze competenties bestaan uit kennis, houding en vaardigheden. Allereerst is het van belang

dat je voldoende kennis hebt over seksuele ontwikkeling en seksueel gedrag van kinderen. Heb je die kennis niet tijdens je opleiding opgedaan, dan is nascholing of bij-lezen van belang. Seksuele opvoeding vraagt ook om een open houding. Een open houding betekent bijvoorbeeld dat een leraar niet snel oordeelt over seksueel gedrag van een kind. Op die manier ontstaat er een ontspannen en vertrouwde sfeer. Ten slotte moet een leraar ook de juiste communicatieve vaardigheden bezitten. Hierbij valt te denken aan het bespreken van regels die in de groep gelden, maar ook het overleg met collega's en ouders omtrent het seksueel gedrag van kinderen.

De KPZ probeert studenten al in het eerste studiejaar bewustwording van en verantwoordelijkheid voor het belang van relationele en seksuele vorming in het basis-onderwijs mee te geven. Het is belangrijk dat studenten een eigen visie ontwikkelen en dat elke student ook weet waar zijn of haar eigen drempels liggen om relationele en seksuele vorming bespreekbaar te maken. De lessen krijgen vorm aan de hand van verschillende stellingen en casussen waarop studenten kunnen reage-ren. Casussen met een intercultureel thema komen aan bod, maar ook casussen waarin grenzen een rol spelen. Hoe creëer je een veilig pedagogisch leerklimaat voor seksuele en relationele vorming? Welke werkvormen kun je daarvoor inzetten? Daarnaast leren we onze studenten de verschillende manieren waarop ouders bij relationele en seksuele vorming betrokken kunnen worden en geven we ze informatie over de verschillende materialen en lespakketten die ontwikkeld zijn. Het uiteindelijke doel van de lessen is dat studenten een goede basis leggen en een positieve houding ontwikkelen ten aanzien van relationele en seksuele vorming in het basisonderwijs.

Een selectie van vragen en opmerkingen van onze studenten die tijdens de lessen naar voren kwamen:

“DOOR TE PRATEN OVER SEKSUALITEIT, BRENG JE JONGE KINDEREN WELLICHT OP IDEEËN VOOR SEKSUEEL GEDRAG.”

Een kind dat weinig informatie krijgt over seksualiteit is vaak kwetsbaarder dan kinderen die goed zijn voorgelicht. Kinderen die weinig voorlichting krijgen, hebben later meer moeite om wensen en grenzen op gebied van seksualiteit te herkennen. Daardoor lopen zij gemiddeld meer kans om eerder aan seksueel gedrag te beginnen zonder hiervoor bewust te kiezen (Schilperoord, 2010).

“SEKSUELE VORMING IS EEN TAAK VOOR DE OUDERS.” Seksuele opvoeding aan ouders overlaten voorkomt wellicht discussie op school met ouders, maar komt niet tegemoet aan de ontwikkeling van kinderen. Een groot deel van de jonge kinderen in Nederland krijgt namelijk thuis nauwelijks tot geen seksuele voorlichting. Veel ouders weten weinig van de seksuele ontwikkeling van met name jonge kinderen. Zij stellen de seksuele voorlichting uit tot hun kind bijna in de puberteit komt of leggen de nadruk op waarschuwen voor risico's van seksualiteit. Overigens is een kleine groep ouders zich wel bewust van het belang van seksuele opvoeding, maar vindt het lastig dit in de praktijk vorm te geven (Zwiep, 2010).

Bij seksuele opvoeding op school is het wel van belang rekening te houden met de diversiteit aan opvattingen van ouders. Door ouders vroeg erbij te betrekken en hen te informeren over het belang van relationele en seksuele vorming op de basisschool kunnen weerstanden weggenomen worden.

“IK VIND HET MOEILIJK OM TE PRATEN OVER SEKSUALITEIT MET MIJN LEERLINGEN EN COLLEGA'S.” Niet alle leraren vinden het even makkelijk om te praten over seksualiteit. Voor mensen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit is een positieve, neutrale houding soms heel lastig. Je eigen beleving kan je dan, zelfs als je dit niet wilt, enorm belemmeren in je professionele houding. Het is belangrijk dat een leraar zich hiervan bewust is en dit eerlijk met een leidinggevende bespreekt. Samen kan dan naar een oplossing worden gezocht voor dit probleem.

Daarnaast is overleg binnen het team ook heel belangrijk. Het kan helpen opener te worden, maar het geeft ook een indruk hoe collega's over seksualiteit denken en hoe ze hier in de praktijk met kinderen mee omgaan. Ook is het nuttig je bewust te zijn van je eventuele vooroordelen over mensen die volgens jou 'anders' denken over seksualiteit. Turkse of Marokkaanse collega's kunnen bijvoorbeeld andere waarden hebben. Verschillende meningen zijn geen probleem, zolang je verschillen maar herkent en erkent.

“HOE GA IK OM MET LASTIGE SITUATIES IN MULTIRELIGIEUZE EN MULTICULTURELE GROEPEN?” Een opmerking als 'van ons geloof mogen we niet praten over seks als er jongens bij zijn' maakt het voor een leraar niet altijd makkelijk om het thema seksualiteit bespreekbaar te maken. Als leraar kun je er erop wijzen dat jongens en meisjes veel van elkaar kunnen leren en dat dit in een relatie of huwelijk goed van pas kan komen.

Benadruk dat geen enkele religie praten over seks verbiedt. Seksualiteit is iets persoonlijks, er bestaat niet zoiets als 'christelijke, joodse of islamitische seksualiteit'.

“EEN VERMOEDEN VAN SEKSUEEL MISBRUIK, WAT TE DOEN?” Als je ziet dat een kind verandert, zich bijvoorbeeld meer teruggetrokken of juist agressiever gedraagt, dan kunnen dat signalen zijn dat een kind problemen heeft. Vertrouw als leraar op je 'niet-pluis-gevoel' en probeer helder te krijgen waar dat gevoel vandaan komt. Ga niet zelf praten met een kind. Gesprekken met kinderen over je vermoedens van seksueel misbruik dienen door iemand van het AMK (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling) gevoerd te worden. Overleg altijd met collega's. Delen zij je zorgen? Wat is de geschiedenis van het kind/het gezin binnen de school en zijn er eerdere vermoedens of signalen? Ook de ouders moeten in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken worden bij de zorgen om het kind. Zij zijn immers primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het kind in een veilige omgeving. Vermoed je seksueel misbruik door één van de ouders? Maak in dat geval een melding bij het AMK.

MEER WETEN? Rutgers WPF. (2011). *Richtlijn seksuele en relationele vorming. Visie, doelen en uitgangspunten*. Utrecht: Rutgers WPF. De 'Richtlijn seksuele en relationele vorming' biedt een kader voor iedereen die kinderen wil ondersteunen bij een gezonde seksuele ontwikkeling. De brochure is een samenvatting van de richtlijn die door de Europese afdeling van de WHO is opgesteld. www.seksuelevorming.nl

BRONNEN: Zwiep, C.S. (2010). *Wat is wijsheid? Seksuele opvoeding van jonge kinderen*. Amsterdam: SWP. Schilperoord, H.W. (2010). *De seksuele opvoeding in het basisonderwijs*. Universiteit van Amsterdam. Scriptie Pedagogische wetenschappen.

Tabel 1. Boeken voor kinderen

4-6 jaar
Van der Doef, S. (2009). <i>Ik vind jou lief</i> . Amsterdam: Ploegsma. Veldkamp, T. (2005). <i>Kleine Aap's Grote Plascircus</i> . Tielt: Lannoo. Fougere, I. (2009). <i>Allereerste infoboek - Seksuele voorlichting</i> . Oosterhout: Deltas. Van der Doef, S. <i>Nee!</i> (2011). Amsterdam: Ploegsma.
6-8 jaar
Westera, B. (2010). <i>Het lijfboek</i> . Haarlem: Gottmer Uitgevers Groep. Harris, H. (2010). <i>Seks en zo</i> . Haarlem: Gottmer Uitgevers Groep. Goeminne, S. (2008). <i>Kriebels in je buik</i> . Leuven: Davidsfonds. Slee, C. (2007). <i>Help! Juf is verliefd</i> . Amsterdam: Pimento.
10-12 jaar
Van der Doef, S. (2008). <i>Het puberboek</i> . Amsterdam: Ploegsma. Janssen K. (2011). <i>Seks hoe voelt dat</i> . Leuven: Davidsfonds. Waechter, P. (2009). <i>Ik</i> . Rotterdam: Lemniscaat.